

O‘ZBEKISTONDA AN‘ANAVIY XONANDALIK MAKTABLARI

Respublika musiqa va san‘at texnikumi

Imomov Axror

Orziyeva Ruxshona

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O‘zbekistonda shakllangan an‘anaviy xonandalik maktablari — Buxoro-Samarqand, Xorazm va Farg‘ona-Toshkent ijrochilik an‘analari haqida batafsil ma‘lumot beriladi. Har bir maktabning musiqiy xususiyatlari, ijro uslublari, repertuari hamda taniqli vakillari tahlil qilinadi. Shuningdek, xonandalikda ustoz-shogird an‘anasining o‘rni va hozirgi ta‘lim tizimida davom etishi yoritilgan. Maqola musiqashunoslik, san‘atshunoslik va madaniyat tarixi sohalarida o‘qiyotgan talabalar hamda tadqiqotchilar uchun foydali ilmiy manba hisoblanadi.*

Kalit so‘zlar: *An‘anaviy xonandalik, Xonandalik maktablari, Buxoro-Samarqand maktabi, Xorazm maqomoti, Farg‘ona-Toshkent maktabi, Shashmaqom, Maqom san‘ati, Ustoz-shogird an‘anasi, Milliy musiqiy meros, O‘zbek xonandalari, Lirik ijro, Ovoz texnikasi, Musiqa ta‘limi*

O‘zbek an‘anaviy musiqasida xonandalik san‘ati eng muhim yo‘nalishlardan biridir. Bu san‘at asrlar davomida shakllangan ijro uslublari, kuy-avjlar va she‘riy musiqa uchun uyg‘unligi asosida rivojlangan. O‘zbekiston hududlarida turlicha xonandalik maktablari shakllangan bo‘lib, ular o‘zining ijro uslubi, tembr boyligi, kuylar repertuari bilan ajralib turadi. Ushbu maqolada Buxoro-Samarqand, Xorazm hamda Farg‘ona-Toshkent xonandalik maktablari haqida so‘z yuritiladi.

Buxoro-Samarqand xonandalik maktabi

Bu maktab Shashmaqom an‘analariga asoslangan bo‘lib, og‘ir, falsafiy va chuqur mazmunli kuylar bilan ajralib turadi. Xonandalar yuksak vokal texnikasi, maqom tushunchalari va she‘riyatni chuqur anglashga ega bo‘lishi kerak. Ijro ohangida ehtiyohtkorlik, muvozanat va ichki ma‘no kuchli ifodalanadi.

Mashhur vakillar: Juraxon Sultonov, Sodiqjon Xofiz, Orif Alimov.

Xorazm maktabi o‘zining jo‘shqinligi, kuchli ritmik struktura va dramatik intonatsiyasi bilan mashhur. Bu maktabda Xorazm maqomoti, urta ashula janrlari rivoj topgan. Xonandalar yuqori diapazon, kuchli ovoz, murakkab ohang o‘zgarishlariga ega bo‘lishi bilan ajralib turadi.

Mashhur vakillar: Turg‘un Alimatov (xalq cholg‘usi ijrochiligida ham), Qodir Matyoqubov, Ozodbek Nazarbekov (zamonaviy talqin).

Ushbu maktab eng lirik, nozik va hissiyotlarga boy ijro uslubi bilan tanilgan. Kuylar odatda xalqona ruhda bo‘lib, lirik ashulalar, qo‘shiq va laparlar, tanbur kuylar asosida shakllanadi. Bu maktabda talaffuzning aniqligi, ovozning nafisligi va tuyg‘uning tabiiy ifodasi muhim hisoblanadi.

Mashhur vakillar: Munojot Yo‘lchiyeva, Erkin Xudoyberdiyev, Abduhoshim Ismoilov.

Xonandalik maktablarining asosi ustoz-shogird an‘anasiga tayanadi. Har bir yirik xonanda o‘zidan keyingi avlodga tajriba, nafas uslubi va madaniy merosni o‘rgatgan. Bugungi kunda bu maktablar O‘zbekiston Davlat Konservatoriyasi, san‘at kollejlarda rasmiy ta‘lim dasturlari orqali davom etmoqda.

O‘zbekistonda shakllangan an‘anaviy xonandalik maktablari xalq musiqasining asosi bo‘lib, har bir mintaqaning ruhiy olami, tili, she‘riyati va kuychilik san‘atini o‘zida mujassam etgan. Ushbu maktablar orqali nafaqat musiqiy mahorat, balki milliy ong va ma‘naviyat ham shakllanadi. Ularni saqlash va rivojlantirish — xalq madaniyatini asrashning muhim yo‘lidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Қароматов Ф. – Ўзбек мусиқа санъати тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1983.
2. Зиёдов У. – Мақомлар олами. – Тошкент: “Фан”, 1990.
3. Ҳамидов Ҳ. – Анъанавий мусиқа ва хонадандалик санъати. – Самарқанд: “Ижод”, 2010.
4. Юнус Раҳматуллаев – Мақом ва хонадандалик: анъана ва замонавийлик. – Тошкент: “Санъат”, 2017.
5. Ўзбекистон миллий энциклопедияси – “Муסיқий маданият” бўлими. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат нашриёти, 2004.
6. Абдурахмонов Б. – Ўзбек анъанавий мусиқасининг тузилиши ва ижро анъаналари. – Тошкент: “Фан ва маданият”, 2020.